

פרופ' דניאל שפרבר

מחקרים בריאליה תלמודית

המגירה

חלק א'

פרק כ"א דמסכת כלים דן בכלים המורכבים מחלקים שונים, ועד היכן מגעת הטומאה בהם. משנה ג' שם עוסקת, בין היתר, בכלי נסירה למיניהם, והמשור הגדול. וז"ל: הנגע ביד מגירה מכאן ומכאן טמא. בחוט ובמשיחה באמה ובסניפין... טהור. ר' יהודה אומר: אף הנוגע במלבן של מסר הגדול טהור, עכ"ל. דבריו של ר' יהודה נתפרשו ביתר פירוט בתוספתא כלים ב"ב א' ח' (מהדורת צוקרמנדל עמ' 591): ר' יהודה אומר: אף הנוגע במלבן של מסר הגדול מכאן ומכאן טהור. ואין טמא אלא מקום אחיזת יד מכאן ומכאן כלפי הברזל.

המפרשים פירשו את משנתנו זו בבהירות רבה תוך שהם מתארים את שני סוגי הכלים הללו. וכך כתב ר' עובדיה מברטנורה שם: מגירה: ברזל מלא פגימות שמנסרים בו הלוחות והנסרים (ראה תמונה 1). ויש למגירה שני עצים אחד מצד זה ואחד מצד זה שבהם תופס חרש עצים בשעה שמנסר הלוחות. והעצים הללו הן בית יד למגירה, ואם נטמאת המגירה הנוגע בהן טמא, דהוּוּ לה ידות, וגו'. הוּוּ אומר שהמגידה היא המסורית, ויש בשני קצבותיה שתי ידיעות מעץ שבהן תופסים המנסרים, (או מנסר אחד תופס באחד מהן) בעת שבאים להשתמש במגירה לנסור בה את הלוחות. ובאשר לחוט ולמשיחה כתב ר"ע, וז"ל: העצים הללו שהן בית יד קושרין חוט ומשיחה וחבל² שהולך על אורך המגירה ומחבר בין שניהן ומעמידו, וגו'. ואילו לגבי האמה כתב: עץ ארוך שבאמצע אלו השני עצים והולך על אורך המגירה קרוי אמה (ראה תמונה 2). תיאור זה תואם הוא לגמרי את ה"frame-saw (ראה תמונה 3).

1. ראה פירוש הגאונים לסדר טהרות, מהדורת רי"ן אפשטיין, שם עמ' 9, ופירושו הערוך, עה"ש ר"ו, עמ' 7אב. ולא הצלחתי לרדת לסוף דעתם. (ראה להלן הערה 4).
2. ראה פירוש המשניות לרמב"ם שם, מהדורת קאפח עמ' קי"ז, שכתב: מפני שפעמים עושין חוט ופעמים משיחה, וכו'. וכמוכן שהפירוש כאן הוא: חוט או משיחה.

אשר לסניפין כתב ר"ע מברטנורא: עץ קטן נתון מן החוט והמשיחה עד האמה, ובו פותלין וגודלין החוט והמשיחה וראשו אחד תוך החוט וראשו אחד באמה (ראה תמונה 4). ופעמים עושים (נ"א: שמים) שנים, וגו'. אף מציאות זו מוכרת לנו מערויות של אותה תקופה (ראה תמונה 5), וכפי שכתבה J. Liversidge³:

More often the saw blade is held between the wooden uprights connected either by a cross-bar, above and below... (and) the blade appears below a cross-bar. Above the bar the uprights linked by a cord well-damped and tied at each end. This would shrink as it dried and help keep the saw taut. In some cases, to avoid untying and damping the cord, a toggle stick (=סניף) was provided to take up the slack...

הכלל העולה מתוך הפרטים שבמשנה זו היא כי מה שנוקקים לו לשם הפעלת הכלי — המגירה במקרה שלנו — ובלעדיו אי אפשר לעשות שימוש בכלי, הרי הוא נחשב כיד כלי וטמא הוא בטומאת הכלי. אולם אותם החלקים הנוספים שאינם חלק אינטגרלי של הכלי, אלא שמחזיקים אותו, אין דינם כידות הכלי. או בלשונה של המשנה האחרונה (כלים שם ד"ה בחוט ובמשימה וכו'): שאלה בעצמן אינם יד למגירה אלא מחזיקין את היד... וגו'.⁴ אכן אפשר להשתמש במגירה גם ללא האמה והחוט או המשיחה והסניף, כפי שעושים במשורר יד בעל ידית קבועה (ראה תמונות 6 ו-7). ואף במשורר גדול שמשתמשים בו שני אנשים, אפשר להסתפק בשני בתי-יד, וכל אחד יחזיק בשלו, וכך תעשה המלאכה (ראה תמונות 8, 10). אלא שבפועל, ללא מסגרת של אמה ומשיחה המסורית (מגירה) תתעקם ותשבר בהמהרה. ועל כן נזקקו לפתח מסגרת המחזיקה את המגירה ושומרת אותה מלהתעקם. על-פי האמור לעיל מובנת היטב ההלכה המבדילה בין ידות המגירה לבין שאר חלקיה. ואולם הרמב"ם, בפירושו למשנה שם (מהדורת קאפח, עמ' קי"ז ד"ה אמה) כתב: וכן יש בקצוי הברזל שני עצים עגולים קטנים בהם מתחבר ברזל המשורר, והם סובכים בשני העצים הנצבים (=בתי היד), ועץ שלישי גם הוא קטן עגול שזורין בו את החוט אשר בגובה שני העצים כדי שימתח ויתחזק קצהו בעץ האמצעי אשר קראו אמה. וכל זה פשוט מצורת המשורר. וכל אחד משני העצים הקטנים נקרא סניף. רבים סניפין, עכ"ל. כוונתו שיש שני סוגי סניפים. סוג אחד, שהוא מעין בורג או יתד, המחבר את המגירה לבית היד (ראה תמונות 11, 12). וסוג שני, שכבר תואר לעיל, שעובר דרך החוט המפותל ומונח על האמה (= toggle). יש להניח שכך פירש, גם מתוך שכך נראה היה המשורר של זמנו — ראה פי' המשנה שם: צורת המגירה מפורסמת מכדי לפרשה — ואף בכדי לפרש את לשון הרבים שבמלת

3. ראה בספרם של Strong & Brown (1976), Roman Crafts, עמ' 159. ועוד שם, עמ' 156 היא כותבת: The Romans appreciated the value of setting the teeth so that they projected right and left alternatively. Pliny notes this as a device for preventing the saw getting clogged when working with green wood.

על-פי זה יש להבין טוב יותר את ששנינו במשנה כלים י"ג ד': מגירה שנטלו שיניה אחת מבינתים — דהיינו כל שן שניה — טהורה. נשתייר בה מלא הסיט במקום אחד טמא. נטילתה, או שבירתה, של כל שן שניה מובנת לנו במגירה שהשיניים מכוונים לכיוונים נגדיים לסירוגין. אם צד אחד של העץ קשה יותר כל השיניים שבצד ההוא, דהיינו כל שן שניה, עשויות לישבר. מה עוד שעקימתן לצדדים מחלישתן. לעומתה המגירה שנשתיירו שיניה באורך של מלא הסיט היא כנראה מגירה ששיניה נעמדות בקו ישר.

4. "מסגרת" המגירה היא עשויה ממשוטי כלי עץ (וחוט) שאינם מקבלים טומאה בפני עצמם, אלא אם כן משמשים הם את כלי המתכת, קרי המגירה, כדתנן בכלים י"ג ו': עץ המשמש את המתכת טמא... כיצד? המתכת של עץ והפנין שלה שלמתכת, אפילו אחת, טמאה.

"סניפים", לאמר, שני סוגים של סניפים. אולם קשה לקבל פירוש זה, שהרי לפיו הסניף הראשון הוא יתד המחבר המגירה לבית היד, ואם כן איך יהיה היד טמא והסניף יהיה טהור? משא"כ בסניף השני הנמשך מן החוט לאמה, שאין בו צורך הכרחי להפעלת המגירה, כאמור לעיל. הוא אינו נטמא.

קושי זה יתכן וחש בו בעל התפארת ישראל, בכתבו (שם יכין אות ל"ח): ובסניפין: הוא סניף קטן שלוקחים או שנים מהן ופותלין אותן. קצה אחד מן החבל הנ"ל, ובקצה השני סונפין ותומכין אותו בעץ הנ"ל המחבר ב' הידות יחד... וכו'.⁵ ואולם נשאר השאלה, לשם מה צריכים שני סניפים? להגברת ההידוק לא יועיל סניף נוסף, והיא נעשית ע"י סיבובים נוספים של הסניף היחיד בתוך החוט המפותל.

נראה לי לפרש את עניין הסניפים, בלשון רבים, על-פי דרכו של התפארת ישראל. וראשית נקדים הקדמה מסוימת. כבר כלל לנו הרמב"ם (על דעת חכמים דר' יהודה)⁶ בפירושו למשניות שבפרק זה, שכל "הנוגע בדבר... המחובר חיבור חזק שהוא טמא, וכאילו נגע בדבר)... שנטמא" (שם, משנה א', עמ' קטז-קיו). או במלים אחרות, כלי המחובר מחלקים אחדים, אלה שהרוקים זה בזה במסמרים או בחיבור פותה ושגם (mortice and tenon), כל הכלי יהיה טמא, ואילו החלקים "שאינן מחוברים חיבור יפה... ויכולים) לישמט ולצאת" — לשון המשנה אחרונה שם משנה ג' — אינם נחשבים כידות ואינם נטמאים. לפי זה, לו היתה המגירה עשויה "מקשה אחת", דהיינו שהאמה היתה מחוברת במסמרים וכדומה לידות (תמונה 11), שהן עצמן מחוברות למגירה, היתה האמה עצמה טמאה. אולם מאחר והמשנה קובעת שאין האמה טמאה, ע"כ עלינו להניח כי המגירה שלנו בנויה בדרך שאין האמה מחוברת לידות, אלא בחיבור רופף, כגון שקציה נכנסת לשקעים שנקדחו לתוכן, (ראה תמונה 12). במבנה מעין זה לא תשאר האמה במקומה אלא ע"י מתיחות החוט המחזיק הנמתח משתי הידיות. והנה אם ישימו סניף אחד מן החוט לאמה (תמונה 13), תהיה לו נטיה לדחוף את האמה לצדדים (תמונה 14), דבר העשוי לגרום לפירוקה של כל המסגרת כולה. הפתרון לכך יוכל להיות בניטרולה של הדחיפה הצדדית ע"י הוספת סניף שני נגדי (ראה תמונות 15, 16). שמא משום כך משנתנו מדברת על סניפים בלשון רבים. אמנם טרם מצאתי מגירה בעלת מבנה זה במקורות ארכיאולוגיים מן התקופה הרומאית, ואולם, כידוע, לא מצאנו אינה ראייה לסתור.

ובאשר ל"מסר הגדול", פירש ר"ע בזה"ל: מגירה גדולה שעשויה לנסור קורות, ועושים לה כמין מרובע מעצים דקים והמגירה אמצע, ואותו מרובע קרוי מלבן, וכו'. משור כזה משתמשים בו שני אנשים, וכל אחד אחוז בצדו האחד, כפי שמצינו בתמונה מפומפי, מן המאה הראשונה לסה"נ, המתארת תהלוכה של האיגוד המקצועי של הנגרים (ראה תמונה 17 ו-19). באופן תיאורטי אפשר היה להסתפק בידיות בלבד, ללא הארוכות המחברות אותן, לאחוז בהן וכך לנסור, (ראה תמונות 18 ו-20). וכפי הנראה, משום כך סבר ר' יהודה כי רק "מקום אחיזת יד מכאן ומכאן כלפי הברזל" הוא שטמא. ואולם הלכה למעשה אי אפשר

5. ראה בפירוש הגאונים שם (לעיל הערה 1): ובסניפים, פ' סניף ע"ג. ג' בדעים יש... ומעשה בר' חנינה בן דוסא, סניפין עשאום. ופי' שם המהדיר בהערה 12: תענית כ"ה ע"א: הגיעו (הקורות) עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרים סניפין עשאון. והוא "סניף עץ" כאן — הפירוש מובא בערוך בשם "יש אומרים" ע"י שם. (והוא בעה"ש ר', עמ' 387). ולא ירדתי לסוף דעתם של דברים אלה. ושם בערוך נאמר: בחוט ובמשיחה ובסניפים, פ"י אלו הסניפין ראשי המגירה הנעשה מן העץ. ויש אומרים כמו סניפין אחרים, עכ"ל. וגם את זה לא הבנתי. ועיין בפירוש הר"ש כאן.

6. יש לעמוד על יסוד המחלוקת בין ר' יהודה וחכמים, ואכמ"ל.

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

[תחקיר]

מחקרים בריאליה תלמודית

יהיה לנסור בצורה כזאת לאורך זמן, כי מהרה תתעקם המסורת ותשכר. וזו כנראה סיבת דעתם של חכמים הרואים את כל המסור כולו כיחידה אחת, ומטמאים אותו על מלבנו.

חלק ב'

בתוס' כלים ב"מ ד' י', מהדורת צוקרמנדל עמ' 582-583 שנינו: מגירה שעשה שיניה לחור הדלת, אע"פ שמשמש בה, טהורה. היתה טמאה ועשאה לחור הדלת טמאה, עד שיקבענה במסמר. הפכה, בין מלמעלה ובין מלמטה ובין מן הצדדים, טהורה, עכ"ל. ובמשנה כלים י"ד ג' איתא: מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה. עשאה מלמטן למעלן טהורה, עכ"ל. ופי' ר"ע שם: מגירה — המסור שנוסרים בה הלוחות שנטמאת ועשה שיניה בתוך החור של דלת, לא יצאה מדי טומאה. והרי היא טמאה כמו שהיתה, עד שיקבענה בדלת במסמר. והכי מפורש בתוספתא, עשאה מלמטה למעלה, שהפכה ונתנה הפוכה בחור הדלת, עכ"ל. קטה להבין את כל עניינה של הלכה זו. האם עלינו להבין שהכניס את המסור לתוך חור הדלת וקבע אותו בדלת במסמר, והפך בו את ה"מסורית"? לשם מה יעשה כל זה? הלא יקשה עליו מאד להשחיל את ידו לתוך חור הדלת המיועד, בדרך כלל, לפתיחת הדלת הנעולה.

גם פירושו של הרמב"ם (בפירושו למשניות שם) אינו משיביע את רצוננו. וז"ל: והמגירה: המשור, ואמרו "עשה שיניה לתוך החור", שהרכיב את השיניים בנקבים, לא שיהיו השניים מגוף הברזל. וענין "מלמטן למעלן", שפיתח את שיניה בהיפך שלא כדרך שנושרין בה ואי אפשר לנסר כלל. ואין זה אלא במשורים הקטנים שיש להם ידיות של עץ שמחזיקין אותו ביד ונושרין בהן, כגוף משור של עושי המסרקות והוא הנקרא מגירה... וכו'. הרי שפירש "חור" במשמעות של נקב שבתוך המסורית שלתוכה תוחבים את השיניים. ואולם מתוך המקבילה (החלקית) שבתוספתא, שכבר הבאנו לעיל, התברר לנו כי החור שבמטנתו הוא חור הדלת, ולא נקב שבמסור. בר מן דין, לא מצינו בתקופה הרומית מסורים המורכבים משיניים הקבועות בתוך חורים שבמסור (ראה לעיל הערה 3, ובמקומות שצוינו שם).

בעל התפארת ישראל, בפרשו את משנתנו, התחשב במקבילה שבתוספתא, וכך כתב: שתחב אורך המגירה בהסדק שעשה במשקוף לרוחב הפתח, ושיניה בולטות למטה לתוך חלול הפתח, כדי שתהא הדלת נוקש על רוחב המגירה, עכ"ל. הרי ש"חור" לפי דבריו הוא "חלול הפתח". ואע"פ שלכאורה מחוברת היא המגירה למשקוף וע"כ מחוברת היא לקרקע, עם כל זה "לא מחשבה המגירה כמשמשת לקרקע, דהרי לא מבטל לה התם. דמדמזקת בשיניה להנכנסין ויוצאין, סופו לטלה משם" (תפארת ישראל שם, אות ל"ז). הגם שדברים אלה מתקבלים יותר, עדיין יקשה עלינו להבין למה ועל מה יבטל אדם את כליו בצורה מוזרה זר¹⁰.

7. ראה בסדרי טהרות כאן (עמ' קצ"ח ע"ב).

8. ראה מה שכתבתי על חור הדלת ותפקידו בסיני צ"ו, ה"ו, תקפ"ז-תקפ"ח. שבט, אדר תשמ"ה, עמ' ר"ג ואילך.

9. *ὀδόντες* ובלטינית: *dentēs*, כלומר השיניים של *serratus* (ראה לעיל).

10. רע"ע בדברי הגר"א. באליה רבה כאן, שהלך בעקבות הרמב"ם, וקבע בפשטות: והא דתוספתא לא היינו הך דמתני'. ומתני' דבר אחר ותוספתא דבר אחר אמרה. וראה מש"כ על כך בעל הסדרי טהרות עמ' קל"ז ע"ב, וכן בחסדי דוד שם, ק' ע"ב. החכם ש' קרויס, בקדמוניות התלמוד שלו, א/ב, עמ' 369, הלך בדרך לגמרי אחרת, שדחוקה היא עד למאד. וראה עוד בחזון איש לכלים סי' י"ט סק"ז, חזון איש על הרמב"ם, כני ברק תשי"ט, עמ' 658, שמסיק, כנגד הגר"א: בפשוטו הדבר נראה דהיא דתוס' הוא דין המשנה.

והנה לשון התוספתא שפתחנו בה מקבילה היא למה ששינינו לעיל שם (הלכה ה'): מניקות (צ"ל: מניקת) שעשאה לתחת הדלת, אע"פ שמשמש בו (צ"ל: בה) טהורה. היתה טמאה ועשאה לתחת הדלת טמאה עד שתטהר. ומאימתי טהרתה? בית שמאי אומרים: משיחבול, ובית הלל אומרים: משיחבר, דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר: בית שמאי אומרים: משיחבל ויחבר. ובית הלל אומרים: משיחבל או משיחבר... וכו'. ופירושה: מניקת, שהיא מעין כוסית של מתכת שמכניסין תחת ציר הדלת והציר מסתובב בה¹¹, אם עשאה לשם כך, אע"פ שמשמש בה לדבר אחר, טהורה היא, כדין דבר המשמש עם הקרקע שהוא טהור (ראה משנה כלים י"א ב', ובנושאי כלים שם). אמנם אם היתה כבר טמאה אין היא עולה מטומאתה עד שתתחבר חיבור של ממש לקרקע. רק עם חיבורה (לדבר המחובר) לקרקע יהיה דינה כדבר המשמש עם הקרקע שאינה מקלבת טומאה¹².

אכן כלל גדול למדים אנו מהלכה זו, שדבר המשמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה. והדבר מפורש בתוספתא כלים ב"מ ד' ה', עמ' 582: ר' יוסי ב"ר יהודה אומר: קנתור של בנאי טהור, שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע. וכן מצינו במשנה כלים ח' ט', ויותר מפורש בתוספתא שם, ב"ק ו' י"ז, עמ' 576: פורנא הרי זו טהורה, שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע... וכו'¹³.

עתה נחזור לעניינה של המגירה. וראשית עלינו להקדים כי ברור ש"חור" שבמשנתנו זהה לחור הדלת שבתוספתא, והוא חור שבתוך לוח הדלת המשמש להושטת היד דרכו לאחוז במנעול הקבוע בצד הפנימי של הדלת. כ"כ, מתוך ההשוואה עם ההלכה העוסקת במניקת¹⁴ למדים אנו שענייננו בכלי המשמש את (הדלת המחובר ל) קרקע. אם עשה את המגירה לחור

11. והוא דומה לפותה שבכלים י"א ב'. ראה קרוים שם עמ' 357. וראה עוד בכית"ש שער"ס ח"ג, בעריכת נ' אביגד, ירושלים תשל"ב, עמ' 34, 36 (ובציור 21 שם), עמ' 69. ראה ייסטוב במילוננו עמ' 777, ערך "מניקת" 2, ואכמ"ל.

12. והשווה משנה כלים י"ב ב', ותוספתא שם ב"ק ו' י"ז, ובמשנה אחרונה ל"ג ד"ה ודע, ודיונים של הנושאי כלים במקומות אלה, ויש לדחות את האטימולוגיה שלו, וכן הוא הדבר בעה"ש ה', עמ' 179. וראה עוד בחזון איש לכלים ס"י י"ח סק"א = חזון איש על הרמב"ם, עמ' 658-659.

13. ואין להקשות ממה דאימא במשנה שם י"ד ג': הקנטר של בנאי... והדקור של חרש הרי אלו טמאין, ודלא כדברי התוספתא שלנו. שהרי מתוך כך שהמשנה צירפה יחד את כלי הבנאי עם כלי החרש למדים אנו כי בעל משנתנו סבור שהקנטר משמש לחתיכת אבנים, גם כאשר אין הן מחוברות לקרקע, ובדומה לכלי החרש שמשמשים לכל מיני עבודות, ולא דווקא לדברים המחוברים לקרקע. ומאחר ואין הכלי משמש בהכרח לקרקע, הרי הוא מקבל טומאה. אגב זה, נבין את דברי התוס' ב"מ ד' ה', עמ' 582: חולין של נגר שהוא מוציא בו את המספרים (צ"ל: מספרים, חסדי דוד שם, עמ' צ"ח ע"ב, גר"א סדרי טהרות עמ' 274, הגר"ש ליברמן, תוספת ראשונים ג' עמ' 46) טמא, עכ"ל, והרי פשיטא, זהו כלי מתכת, ולא מצאנו שיהיה עשוי מעץ ומתכת גם יחד (כדברי החסדי דוד). אלא שהובאו כלי החרש, שהוא הוא הנגר, שהם טמאים למרות שלפעמים משמשים הם בדבר המחובר בקרקע, ובכל זאת תמיד טמאים הם. אין "החולין" מעין Tonges (מלחציים), כדברי ייסטוב, עמ' 434, אלא כלי העשוי מחתיכה אחת, דוגמתו בספרו של C. Singer, וכו', A History of Technology ת"ב, אוקספורד 1956, עמ' 231 תמונה 206-210. גם "יתדות האוהלים" שבמשנה שם, שלכאורה משמשות הן עם הקרקע, בו הן תקועות, טמאות הן, כמשום שהאוהלים מטלטלים "ואין זה תשמיש ע"י קרקע, שהרי לדבר המטלטל הן משמשים" (דברי ר"ע), וראה עוד בתוס' שם ד' ו', עמ' 582: כל כלי השתת (נ"א: סתת) טמאים, והערעין עמהן, ר' יהודה אומר: חזין מן הערעין, ועיין בעה"ש ערך "ער" (עה"ש ו', עמ' 236): דומה לכלי הסתת וכו' משבר גושים עם עפר... וכו'. "ור' יהודה תשיב ליה משמש הקרקע" (חסדי דוד שם, עמ' צ"ח).

14. והשווה תוספתא כלים ב"ק ה' ד', עמ' 574: שם ב"מ י"א ד', עמ' 589: שם, ב"ב ד' ד', עמ' 597: אהלות ד' י"ג, עמ' 605, שכאן בנויות באותו מבנה... עשאה... אע"פ שמשמש בה טהורה... היתה טמאה ועשאה... טמאה עד שיקבענה במסמרה.

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

מחקרים בריאליה תלמודית

תתקיז

הדלת לכתחילה, אע"פ שבינתיים משתמש בו שימוש אחר באופן ארעי, טהורה היא. ואילו אם לא עשאה לשם כך לכתחילה ונטמאה, אין היא מטהרת כזה ש"עשה שיניה לחור הדלת".... "עד שיקבענה כמסמר..." ותהא קבועה ממש. חיבור זה לקרקע הוא שיעלה אותה מטומאתה.

אולם עדיין לא נתברר לנו באיזו מציאות מדובר, ומה פירושו של "עשה שיניה לחור הדלת", ומה מועילה הפיכת השיניים למעלה, למטה ולצדדים. אמנם זו המגירה כבר מוכרת לנו, עם מסגרתה המלבנית, העשויה עץ בשלושת צדדיה, ובצדה הרביעי הוכנסה המסורית (שיניים) של מתכת (ראה לעיל). אכן אחר ההתבוננות בצורת המגירה עלינו לשאול את עצמנו איך היו מנסרים חור באמצע לוח עץ. אחת הדרכים היתה באמצעות מסור קטן (בעל שיניים משני עבריו), המכונה בימינו Keyhole saw. קודחים חור במקדח (terebrium) ומכניסים את המסור בתוך אותו חור ומנסרים ממנו לכל הכיוונים (במקרה של חור מלבני יש צורך לקדוח ארבעה חורים בארבעה קצות המלבן, כדי שיהיה די מקום לסוכב בו את המסורית לכיוון החדש)¹⁵. והוא הדין כאשר מנסרים חור באמצע לוח באמצעות מגירה ראשית על הנגר לקדוח חור (או חורים) ולהעביר דרכו את ה"מסורית", ולאחר מכן לחברה אל מלבן המגירה. ואם מדובר בחור שבדלת יהיו שיני המגירה מחוברים לדבר שמחובר לקרקע — הדלת (ראה משנה כלים י"א ב.). וכבר ראינו לעיל כי דבר המשמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה. אמנם אם כבר נטמא אינו עולה מטומאתו אלא אם כן מחברים אותו בחיבור של ממש. בנידון דידן מדובר במסמר המחבר את המסורית למלבן היטב, ולא בסתם סניף קטן של עץ שניתן להכניסו ולהוציאו בקלות. כמו כן, אם עשה מעשה מיוחד המראה בעליל כי כלי זה משמש עם הקרקע, קרי עם הדלת, גם אז עולה מטומאתו. והנה על מנת לנסור את החור בדלת לאורכו ולרוחבו עליו להפוך את המסורית בכיוונים שונים: לצדדים כאשר הוא מנסר מלמעלה למטה ולהיפך, וכלפי פנים — דהיינו מלמטה למעלה בנסירה הרגילה — כשמנסר בכיוון אופקי כלפי המנסר (ראה תמונות 21-24). בכל המקרים הללו תהיה המגירה בטלה משימושה הרגיל, וברור כי תפקידה כעת לשמש אך ורק לחור הדלת, וע"כ עולה היא מכל טומאה קודמת. ואכן דברי התוספתא מתבארים היטב.

אולם גדולה מזו, חידוש נוסף מתחדש לנו בתיאור המגירה התלמודית, דבר שטרם הכרנו ממקורות חיצוניים. מתוך שהתוספתא מדברת לא רק על שינוי כיוון השיניים מלמטה למעלה, אלא אף לצדדים, ניתן להסיק כי כבר פותחה שיטה המאפשרת שינויי זווית ה"מסורית" לכל הכיוונים. ברור, אפוא, כי לא נקבעה ה"מסורית" בתוך המלבן, כי אם חברה לדבר שניתן לסוכבו בכל הכיוונים, ודבר זה שאליו חברה ה"מסורית" מחובר למלבן, אם באנו לשחזר מגירה מעין זו, הדרך הפשוטה ביותר שאפשר להעלות על הדעת היא כדלקמן: שתי ידות המגירה מחוררות בחורים (גדולים למדי). דרכם עוברים שני מסמרים שאפשר לסוכבם בצורה חופשית לכל הכיוונים. קצות המסמרים נכנסים לחורים שבשני קצות ה"מסורית" ומתעקמים בצורת . כך שלא יוכלו לברוח מן ה"מסורית". כאשר בה הנגר לשנות את כיוון ניסורו, אין עליו אלא לסוכב את ה"מסורית" על צירי המסמרים. (את זה הוא עושה בתוך החור שקדח שיש בו מספיק מקום לסיכוב בעביה של ה"מסורית"). (ראה תמונה 25). הרי אומר שקביעתם של השינויים במסמרים אלה לא רק שהיא מחברת את המגירה לדלת המחובר לקרקע, והופכת אותה לדבר המשמש עם הקרקע.

15. אגב אין התפארת ישראל מתייחס להפיכה לצדדים, שאינה מוזכרת במשנה.

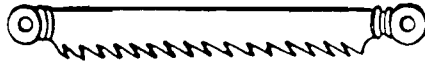
16. ראה Smith's Dict. שם, ח"ב עמ' 651. על מכשירי קידוח אקווה להרחיב את הדיבור במקום אחר.

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

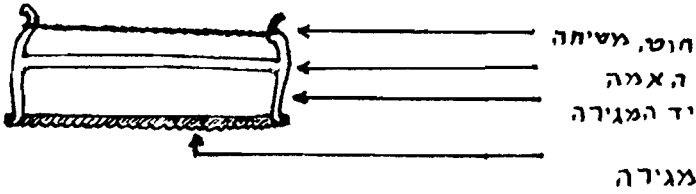
פרופ' דניאל שפרבר

[תהיךח]

אלא אף מאפשרת לנגר להפכס מלמעלה למטה ולצדדים. מעשה קביעה זה הוא שמעלה את המגירה מטומאתה.

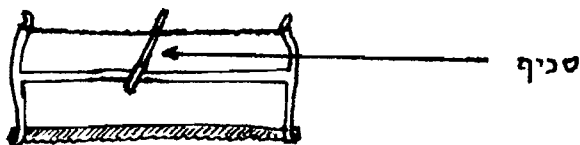
1

2

3

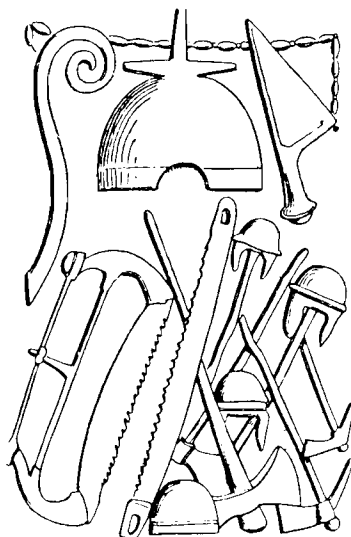

4

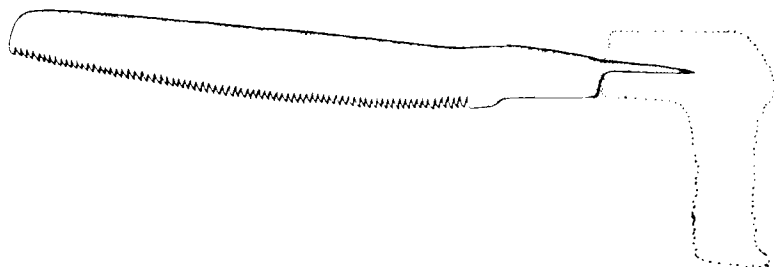
אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

[תתקיט

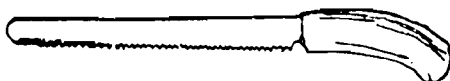
מחקרים בריאליה תלמודית

5

6

7

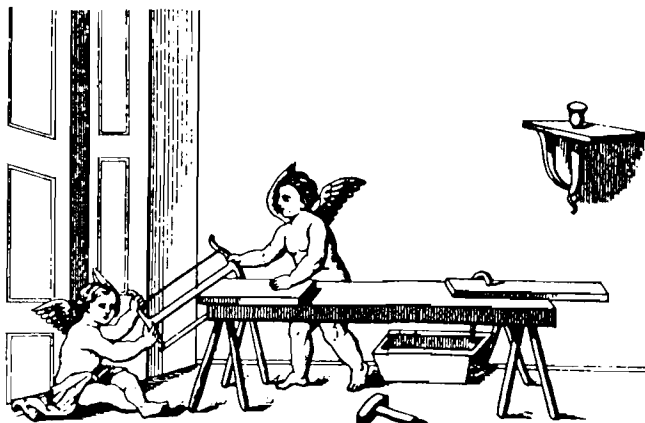

8

אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

פרופ' דניאל שפרבר

[התקב]

9

10

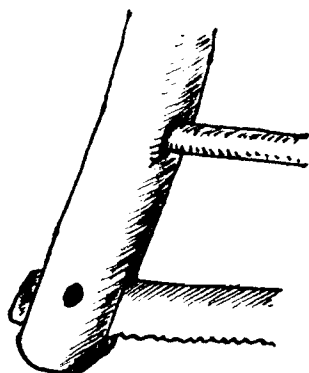

11

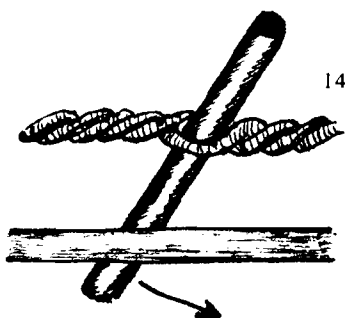
אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

תתקכא]

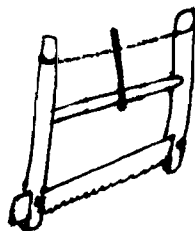
מחקרים בריאליה תלמודית

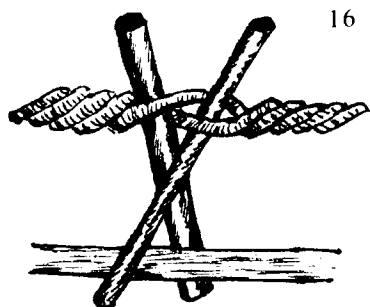
12

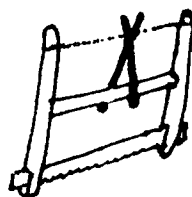
14

13

16

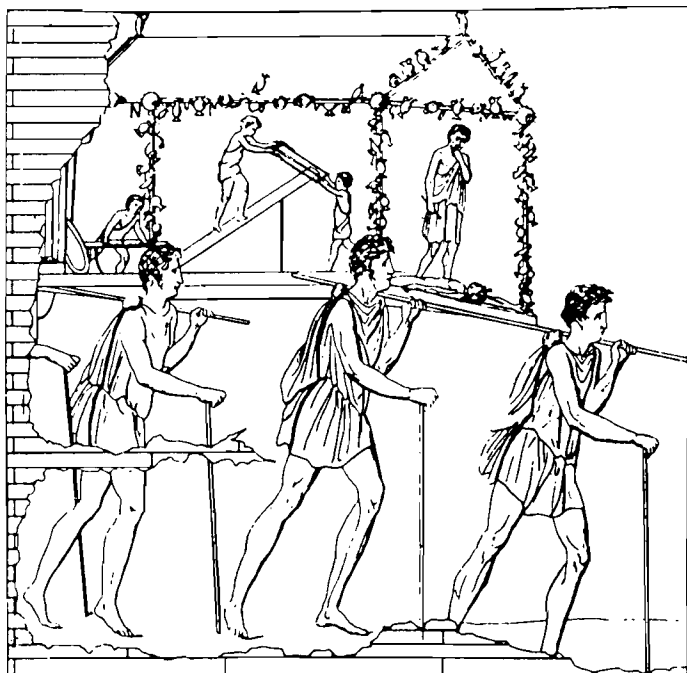

15

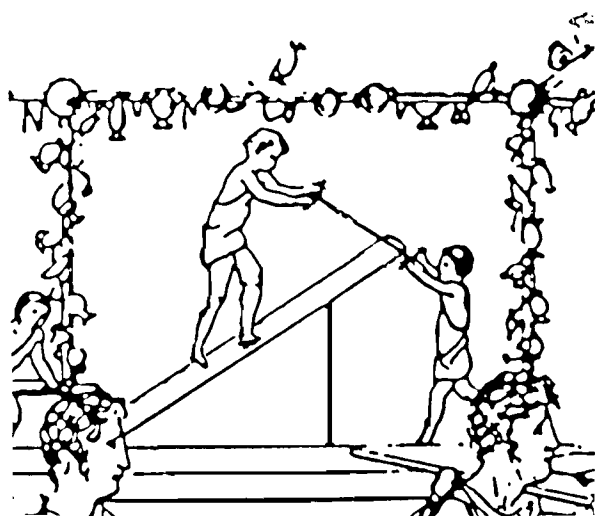
אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

פרופ' דניאל שפרבר

תחקב |

17

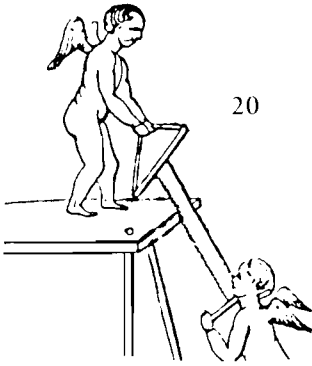

18

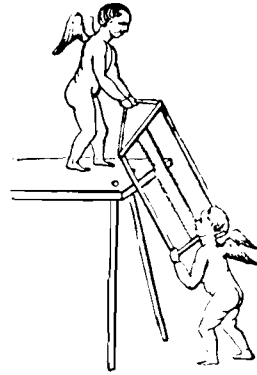
אתר דעת - המכללה האקדמית הרצוג

תחקיג

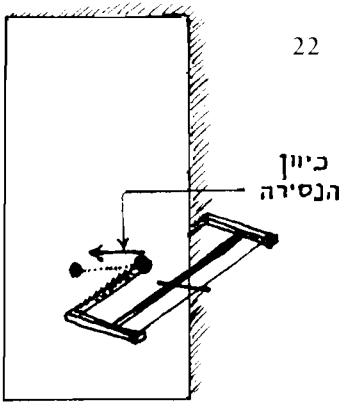
מחקרים בריאליה תלמודית

20

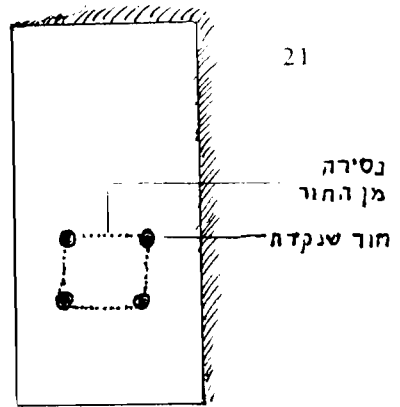

19

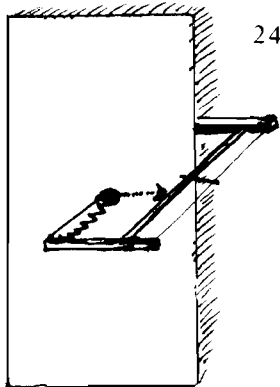
22

כיוון הנסירה

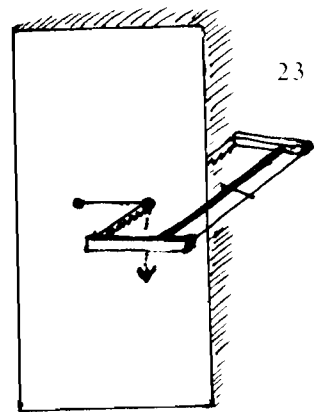

21

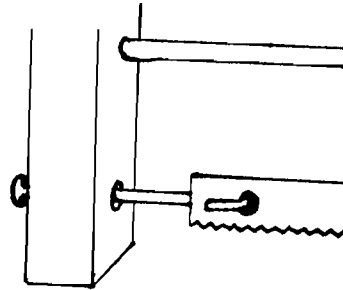
נסירה מן החור חוד שנקדה

24

23

25

1. מתוך ⁵Smith's Dictionary of Greek and Roman Antiquities (1891), עמ' 651 בערך Serra.
2. מגירה רומאית משוחזרת ע"פ מס' 8 להלן.
3. מגירה רומאית מכלי זכוכית המעוטרת בזהב שנמצא בקטקומבות שברומה. מתוך J. Liversidge.
4. Britain in the Roman Empire (1968) D. Strong עמ' 188 תמונה 84. תמונה של כל הכלי על כל עתוריו ב-D. Brown, Roman Crafts (1976) & D. Brown עמ' 158 תמונה 264.
5. מגירה רומאית עם סניף, משוחזרת ע"פ מס' 5 להלן.
6. מגירה בעלת סניף, ע"פ Darenberg & Saglio, Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines כרך ד/ב (1911), עמ' 1257 א' תמונה 6376.
7. מסורית רומאית עם ידית משוחזרת (השחזור שלי) מתוך Singer, A History of Technology (1979) כרך ב', עמ' 229 תמונה 203.
8. משור יד רומי, ע"פ Smith's שם (לעיל, מס' 1).
9. שחזור מדומה של מגירה עם ידית בלבד, ע"פ מס' 9 להלן.
10. תמונה של נגרים מהרקולניאים מן המאה הראשונה לסה"נ. ע"פ H. Tanzer, The Common People of Pompeii (1939) עמ' 61 תמונה 33.
11. שחזור מדומה של שימוש במגירה עם ידית בלבד, ע"פ מס' 9 לעיל.
12. שחזור (המחבר) של חיבור המגירה בבתי היר, בחתכים שונים.
13. שחזור (המחבר) של חיבור המגירה עם בתי היר והאמה.
14. שחזור (המחבר) של מגירה בעלת סניף אחד.
15. שחזור (המחבר) של הסניף בתוך החוט המפותל כשהוא נדחף לצדה של האמה.
16. שחזור (המחבר) של מגירה בעלת שני סניפים.
17. שחזור (המחבר) של שני סניפים בתוך החוט המפותל נדחפים לשני צדי האמה.
18. תמונה מפוספיי המתארת תהלוכה של האיגוד המקצועי של הנגרים, ע"פ Tanzer שם, עמ' 62 תמונה 34.
19. שחזור מדומה ע"פ מס' 19 לעיל.
20. המשור הגדול בעל ידית אחד מחוט. ע"פ Smith's (לעיל, מס' 1) שם.
21. שחזור מדומה ע"פ מס' 16 לעיל.